

1. KAPITULUA

Emiliano Fernandez Prado. La politica cultural. Qué es y para qué sirve.

Ilustrazioak egotzitako esanahiak kultura zbilizazioaren parekide egiten du, eta gizona barbarietik, naturarengandik, bereizten duen oro barnebiltzen du (aurrerapen artistiko baita zientifikoa). Erromantizismoak berriz kulturak herri ezberdinen konfigurazioa bereizgarri gisa ikusi zituen, eta gehiago lotzen zuen eboluzioarekin progresoarekin baino. Bi hauen arteko talkak (progresoa vs balio nazionalen mantentzea) kultur politika debate politikoetan egotera eragin du, batez ere deskolonizazioaren garaian. Izan ere, aurrerapenaren izenean suntsitzen dira hizkuntza gutxituak, eta balio nazionalen aitzakipean mantentzea da herria ezjakintzasun eta miseria intelektualean.

“Kulturaz” hitz egiten dugunean kultur politikari dagokionez hitzaren zentzu mugatuan egiten dugu. Kultur politikak normalean interbentzio publikoaren ohiko esferak barnebiltzen ditu: ondasun hist babesa, extraeskolarrak; eta berriagoak: komunikabideak eta orokorrean, kultur industria. Kultur politika ezberdina da herrialdez herrialde, bakoitzaren historia eta hari lotua, ekonomiari lotua. Estatu guztiek ez dute ebrdin esku hartzen merkatuan.

Zer da kultur politika?

“Bizi kulturalaren” metaforaren bidez ulertu ahal: sorkuntza artistikoa, inbestigazio zientifikoa..metafora honetan batzen dira baldin eta

- 1) Aplikazioa inmediato praktiko (aka ekonomiko) bat ez daukaten (bai sekundarioki)
- 2) Plazerragatik egiten dira, baino formakuntza bat, gustoaren fintze bat, eskatzen dute

Kultur politika organismo publiko batek edo batzuek era egituratu batean bizitza kulturean egiten dituzten interbentzioak da. “Bizi kulturala”-n ez da hezkuntza sartzen, azken hau rendimientorearen ideiai lotua agertu. Definizio honen limiteak, ordea, nahiko lausoak dira.

UNESCO-ren arabera, kultur politika

-un conjunto de practicas sociales, conscientes y deliberadas, de intervenciones o ausencia de intervenciones que tienen como objetivo satisfacer ciertas necesidades culturales mediante el empleo optimo de todos los recursos materiales y humanos de que dispone una sociedad en ese momento

-precisar ciertos criterios de desarrollo cultural y ligar la cultura al enriquecimiento de la personalidad t al desarrollo economico y social

BITARTEKARITZA KULTURALA

Estatuak kultur politika bat aurrera eramatea gaizki ikusia estatuak ez lukela merkatuan esku hartu behar pentsatzen duten ikusoegi batzuetatik. Dena dela, komunikazio artistikoa sortzaile eta haren publikoaren arteko harreman zuzen gisa ulertzea idealizazio bat da. Gainera, kultur monopolioak saihgesteko eta kultura minorizatuak babesteko, nahiz patrimonio historikoa babesteko beharrezkoa da estatuaren esku hartzea. Izan ere, kultur politikaren esparrua esparru gatazkatsua da, interes ekonomikoak (bai herrialde nahiz region nahiz talde empresarial ezberdinen artekoa) + botere intelektualaren kontrol nahiak dakartzan arazoek arrakalatua (21.or). Estatuaren esku hartzearen ezaugarri bereizgarri bakarra aldi berea bitartekaritza prozesuaren puntu ezberdinetan eragiteko gaitasuna da.

Honengatik, beste agenteek baino izaera “totalitarioagoa” izan dezake estatuaren kultur politikak. (Hau zalantzan jarri ahal komunikabideen monopolizazioarekin adib, veste agenteak ere ez ote dira estatua bezain totalitaria). Gaur egun, talde empresarial handiek estatuen kultur politikan zeharka eragiteko nahikoa botere daukate.

Berez, estatuak kultur politikan esku hartzea ez da ez ona ez txarra, estatu horrek esku hartzearen nolakotasunare eta interbenitu nahi duen esparruaren egoeraren araberakoa da.

Komunikazio artistikoa oso konplexua da, eta baita ere bertan estatuaren interbentzioa. Nahiz eta ezin dugun esan estatuak ez duela ez artea ez pentsamentua produzitzen ez kontsumitzen, sarritan estatuak empresari artistiko edo mezenasaren figura ordezkatzeko du.

Ondorioa: El concepto de “política cultural” nos remite así a la metáfora “vida cultural”, en que aparecen unidas las ideas de perfeccionamiento intelectual y moral y la de ocio y juego. (...) La caracterización política y ética de las intervenciones se realiza, no de acuerdo con ideas genéricas del tipo de “dejar que la cultura se desarrolle libremente” o “apartar la cultura de la política”, sino respecto a los retos concretos que una sociedad determinada tiene ante sí para cumplir los objetivos de libertad e igualdad y hacer posible una vida más feliz”.

3. KAPITULUA

Eredu tradizionala

Kultur politika terminoa sortu bauno askoz lehenago hasten estatuaren esku hartzea bizitza kulturalaren esparruan. Eredu tradizional europearrak XVII. mendearen bigarren erdian hartzen du forma, eta XVIIIan monarkia ilustratuekin batera hedatzen da. Ilustrazioaren logikaren baitan, arte eta letren babesa eta zuzendaritza botere errearen atributo ziren, eta horregatik ireki zituzten (lehendabizi estudiososei, gero publikoari) liburutegi eta arte kolekzioak. Akademiak sortu edo estatus ofiziala eman zieten, ikerketa zientifikoa nahiz artisten formakuntza eta kriterio estetikoaren ezartzea aurrera eramanez. Neoclasicismoarekin batera, eta orokorrean, ilustrazioaren periodoan, kalitate artistikoaren legitimazioan garrantzia handia izan zuten. Ilustrazioaren erregenerazio artistiko proiektuak izaera fundamentalki instituzionala izan zuten, eta estatuak bakarrik gauzatu dezaketen politika unitario eta koherente bat izan zen. Horretarako, presio instrumentu kualifikatu baten beharra zegoen, eta behar hori akademiek asetu zuten. Akademiek arteetan eragiteko eta kontrolatzeko era eraginkorrenak aurkitzen saiatu ziren, denborarekin, neoklasizismoaren korrontea ezarriz. Arte frantsesaren esperientzia Luis XIVren agindupean Europa osoarentzako eredu bilakatu zen: arte barroko frantsesaren hasierako norabide ugari eta kontrajarriak estilo nazional bakarra osatzen bukatu zuten, politika artistiko akademiko bati esker. Politika honek produkzioa, kontsumoa, irakaspen artistikoa eta kontrolatzen zituen. Mezenazgo tradizionala estatuaren eta estatuarentzako akzio instituzional bilakatu zen. Arteak mezenas individual batzuen araberakoa ziatetik estatuaren kontu bilakatu zen, eta era berean, akademiek artisten elkartzeko leku izateetik gusto eta nazioaren politika artistikoaren instrumentu zentralizatzaile eta kontrol burokratikorako lekuak bilakatu ziren. Garai honetan sortzen dira estatuaren instituzio kultural handiak, borondate onaren idean oinarrituak (ondoren ondare historiko nazionalaren ideien baitan, ideia hau responsabilitate kolektibo batekin lotua). “La ambigüedad latente en su creación-atributo del

poder real, fomento de la educacion como base del desarrollo economico e incorporacion al mundo de la elegancia y la Corte de las nuevas clases con poder-va a mantenerse hasta hoy como uno de los aspectos mas importantes para comprender los peculiares caminos de la administracion cultural". Ambiguo=Que puede entenderse o interpretarse de diversas maneras. Mezenazgo pribatutik publikorako aldakera (borondate ilistratutik edo, iraultzak esango duen bezala, naziotik ateratzen dena), eta artea eta ikerketa zientifikoaren antolakuntzarako sistema zentralizatuen sorrera dira estatuak bizitza kulturalen egiten dituen interbentzioaren aurrerakiak. Zentsurak, unbertsitaetan sorreran...ortodoxiaren babesetik kultura babestearen ideira pasa. Mezenazgo berriak 2 mediatore laiko arratstratzen ditu, funtzionarioa eta akademikoa.

XIX. mendea: mugimendu bikoitz bat

XIX.mendean zehar monarkia konstituzional eta errepublikek despotismo ilustratuaren aparatu kulturalaren ambiguetaten heredatzen dute. Baina aldi berean instituzio handien garapenari hezkuntza sistema orokortuen garapena lotzen zaie, industrializazioari eta mugimendu politiko demokratikoei esker. Hezkuntza jasotzen dutenen zirkulua haundituz joan zen, hezkuntza unibertsalaren inguruko legeak sortuz denborarekin. XIX. mende bukaeratik hezkuntzam garapen industrial eta komunikabideen garapena lotua egongo da. Garapen (ziklo) teknologiko eta "ziklo komertzialak" (lehendabizi, prentsa popular eta edizio popularren sorrera, gero irratia, zinea eta poltsiko liburuak, gero teletelbista eta audiobisual domestikoak), bizitza kultural eta artistikoa sakonki aldatuko dute. Estatuaren paperean ere eragina izango du ziklo bikoitzak. Honi lotua artistak ber eburuarekiko eta bere obrarekiko duen harremana ere aldatu egiten da. Erromantizismoan bazegoen artea eros zezakeen publiko burges bat, edo obra literarioak era masiboan hedatzeko gaitasuna. Honek artistaren emantzipazioa dakar. Artista "moderno" hau da, izan ere, estatuaren eta instituzioen aurka kritika egingo duena. Izan ere, imprentaren mekanizazioak idaztea ofizio batzuetan errentagarria izatea ahalbidetu zuen, ordura arte, artistak mezenasen borondate onaren pekkisean zeudean. Estatuaren kritika hau sortzen da mugimendu estetiko berriak (publiko handiago batek eta artisten emantzipazioak ahalbidetua) erresistentzia aurkituko dutela burokrasia eta "gusto onaren" monopolioa zeukaten klase sozialen partetik.

Hirien hazkuntzarekin batera XIX mende erdia eta 1914 arte, finantziario ofiziala jasotako produkzio artistikoa asko areagotu zen. Erakunde publikoek museoak, liburtegiak, unibertsitateak, jaialdiak..antolatzen zituzten, eta ikerketa taldeak finantzatzen. Hau politiko eta burokratek, artista eta intelektualekin elkarlanean, eramaten zituzten aurrera. Akademien bidez genero tradizionalak perpetuatzen ziren, hango zuzendari eta irakasleek sarien eta karreretan sartzen zirenen eta ascenso profesionalaren kontrolaz.

Estatua, museoak, kritika akademikoa, horrela, ebulizio kulturalen zegoen gizarte baten kultur sorkuntzaren etsai bilakatu ziren. Sorkuntza berritzaileak, hala ere, ez du bere irtenbidea aurkitu komunikabideekin, izan ere, esta "presa entre el poder residual de las academias para controlar el gusto, la actitud en general conservadora del publico burgues y la divergencia entre los criterios del beneficio economico del empresario y los de responsabilidad, independencia e iluminacion propios del nuevo papel de la artista, considerara pronto la incomunicación y incompreension como uno de sus rasgos distintivos".

Iraultza errusiarekin batera, Akademiarekin eta gustu burgesaren zegoen gatazkak, arte proletarioaren teoriara eramango du, zein banduardiaren sektore bati lotua zegoen. Teoria hau (zeinen aurka zegoen Lenin, adib, zein arte tradizionalaren actitud contemporizadora baten alde zegoen), ondoren banguardismoaren aurkako tendentzia batean garatuko da, realismo sozialistaren instituzionalizazioarekin.

Hezkuntza, instituzio handiak eta komunikabideak

Estaturen interbentzioak bizitza kulturean goi puntua jotzen du gerrartean. Hirutan beteizten da: Hezkuntza, karakter sozialeko prestaizo gisa ikusten dena, insituzio kultural handiena, zeinaren existentzia hezkuntza eta nazionalismoarekin lotutako argudioekin babesten den, eta azkenean, komunikabideak. Estatuak hemen paper erregulatzailer eta kontrolatzailea dauka, eta askotan porpagandarako erabiltzen dira. Garai honen ezaugarri nagusia produktuen hedapen masiborako posibilitate teknikoen garapena, bat bateko komunikazioaren garapena eta komunikaizo audiovisualaren garapena dira. Hauek egiten duten posible masa kultura. 30. hamarkado estatu autoritarioek, iparameriketako publizitatearen ereduarekin, bitarteko hauek eskeintzen dizkieten kontrol sozialerako aukerak explotatuko dituzte, "Kultura Ministerioak" ezarri horretarako. Adib URSS stalinismoan, Italia fascista... Kasu hauetan estatua arte zuzendariaren papera hartuko du, difusio kulturala zentralizatuz eta zentsura aplikatuz. Honek guztiak eszenatoki kultural berriaren inplikazio politikoak azaleratuko ditu (komunikabideen eragina eta kontrol szialerako gaitasuna, artearen izaera simboliko eta emblematikoa...).

Eszenatoki berri bat: Artearen demokratizazioa

II gerra ostean aldaketa garrantzitsuak emango dira: Garai honetan, artearen garapena, kontsumo pribatua eta komunikaizo kulturala, orokorrean, estatuaren asunto bilakatuko dira. Jada zien horrekin "politika kulturala" agertuko da, gauza hauen ondorioz:

-Deskolonizazio prozesuak

-Difusio eta erreproduzio bitarteko berriek merkatu artistikoan sortzen duten krisia . Gainera, goi mailako arte tradizionalak (teatro opera etab) zailatsun gero eta handiagoak izango ditu, zeinen produkzio kostea gero eta gehiago handitzen den, produkzio gero eta mekanizatuagoa daukaten produktuekin lehiatu behar dutelarik.

-Klase ertainaren ongizate demandak, zein maila ekonomiko oso altua ez izanda ere maila kultural altua zeukaten, eta beraz demanda kultural exigenteagoa egiten zuten

-Herritarren artean estaturen interbentzioarekiko iritzi politiko baikorrak

-Iritzi publikoaren manipulazioak gerran zehar sortutako kohesio sozialaren gabeziaren aurrean alternatibak eskeini beharra . 1929ko krisia eta gero estatuak hiritarre ongizatea bermatu behar duenaren ideia zabaldu.

-Herrialde askotan alderdi sozialdemokratik egoteak

Helburu nagusia jada ez da izango exlezentzia artistikoaren parnaso bat sortzea (Grupo de poetas representativo de una época o de un lugar. Conjunto de todos los poemas de una época, autor, género.) eta haiuen kideei rango zibil altu bat ematea, eto nazioaren ondare artistikoa handitzea: estatuak enriquecimiento kulturalaren demandei aurre egin behar, eta komunikabideene rabelra politikoak eta publikoaren zabaltzeak sortzen dituen arazoei aurre egin. Hala ere, bizitza kulturalarekiko jarrea hau publiko aurkeztean etengabe erabiltzen ziren "kanpokoen kutla", "masa kultura" eta "manipualzio" bezalako kontzeptuak, zeinek

enemigo a combatir definitu zuten luzaroan. “La intersección cultural del estado se configurara como la gestión de un área que comprende las grandes insti y los monumentos (templos de identidad nacional) y los medios de comunicación y los servicios de educación extraescolar, que deben ser el aparato difusor de esas formas nacionales de alta cultura. Kultura politikaren hasiera, hala ere, iraganaren herentzia ideologiko batek markatzen du, “el principio más significativo de ese periodo, la democratización de la cultura (...) la misión de los poderes públicos consiste en extender un patrimonio elevado, espiritual, la “gran cultura”.

“Democracia cultural”

68ko Maiatzeko krisiak aldaketak eragingo ditu politika kulturalen. Hasieran, deskolonizazioari lotua, gai nagusia identitate nazionalaren babesaren (eta honen erabilera politika ezberdinak justifikatzeko). Baina momentu hartatik aurrera kulturaren demokratizazioak, hau da, ordura arte goi mailako kulturak baztertuak bertan nola parte hartu, eta batzuk “kultura alternatibo” izendatuko zituztenen aurrean zer jarrera eduki behar izan ziren nagusi (comic, pop, rock). Hau zergatik? Banguardiaren asmoa, komunikabideekin bat egingo zuen arte bat sortzea, lortzen da, eta aldi berean, jende asko da inkorporatua, hezkuntzari esker, bizitza kulturalen, baina jende berri hau ez zen identifikatzen instituzio kultural handien herentziarekin. Honek denak berritze mugimendu zabal bat eragingo du, zeini politika kultural garaikidearen bigarren zikloa esan geniezaiokeen. Horrela agertzen dira:

Deszentralizazioarekin kezka estatu tradizionalki zentralistetan

- Dinamizazio eta animazio kulturalaren kontzeptuak
- Taldea bereziki bideratutako ekintza kulturala
- Adierazpe kulturalaren forma berriekiko babesaren
- Konpromiso handiago bat asoziazionismoaren defentsarekin
- Museo eta liburategietan, puertak abiertas eta publiko berri batengana iristen saiatzeko kaptazioa neseje politikak
- Komunikabideen deszentralizaziorako apoya, eta komunikabideen forma ez lukratibo, komunitarioen defentsa

Aldaketa hauek printzipio berri baten garapenari dagokie, “demokrazia kulturala”ren printzipioari, 1972ko UNESCOren Helsinkiko konferentzia regional europarretik aurrera zabaltzen dena.

Azken urteak

80. hamarkadan politika kulturalak ziklo berri bat irekitzen du, izan ere, 70. hamarkadaren bigarren erditik krisi ekonomikoak ondorio hauek ditu:

- Ordurarte etengabe hazten ari zen zerbitzu kultural publikoen hazkundera gelditzen da
- Krisiak behartzen du birplanteatzea “goi mailako” forma berri batzuk diru publikoarekin mantendu eta aberasteko joera. Aldi berean, sektore hauen egoera are kritikagoa egiten da, estatuaren babesaren demanda handituz.
- Kultur politikan errentagarritasunaren esakeraren eta kultur politikaren garrantzia ekonomikoaren ideak txertatzen dira, zerbitzu kulturalen eta aisialdiako jarduerak gero eta garrantzia ekonomiko handiagoa hartzen zutelarik

Aldi berean, herrialde azpigaratuen gaia abandonatu egiten da, liberalizazioa gailentzen da eta komunikabideek garapen azkar bat ematen dute. Aldi berean, botere ekonomikoaren zentralizazio bat ematen da oinarrizko sektoreetan.

Laburbilduz: XVII bigarren erdian eta XVIII mendean kulturaren babesrako estatuaren instituzioak azaltzen dira, kultur politika eta kultur burokraziaren jatorri. XIX. mendean zehar, eta orokorrean, 1914 arte, instituzio horiek espiritu modernoarekin lotutako mugimendu kulturalen oztopo gisa funtzionatu (espiritu modernoaren masen parte hartze politikoarekin, demokrazioarekin eta askatasun indibidualarekin lotu). Gerra arteko tartearen tentsioetatik arriskuan zeuden tradizioak babesteko, eta gizartearen parte hartze eta ongizatea bermatzeko politikak jaio ziren. Gaur egun arte, elementu kontrajarri batzuk (artistaren askatasuna eta publikoarena, berritze estetikoaren papera, popularizazioa eta parte hartzea, interes ekonomiko eta soziala, tradizioa eta berrikuntza-politika kulturalaren ziklo eta etapa ezberdinak egituratu dituzte herrialde garatuetan.